

Dinler Tarihinde Bir Mukayese Örneği: G. Parrinder'in Bakış Açısıyla Avatara ve Enkarnasyon

A Comparative Case in the History of Religions: Avatara and Incarnation from G. Parrinder's Point of View

Hammet Arslan

Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Abstract

The comparative method is a research method that is frequently applied in the field of History of Religions. Thanks to this method, similarities and differences between beliefs and practices of different religions can be revealed. Besides, semantic changes of some terms in different religions can be determined. In this regard, the case of avatara and incarnation doctrines, which contain a number of similarities and differences, is an important example. In this article, from G. Parrinder's point of view, we will try to put forward the claims of similarities and differences between the Indians' doctrine of avatara and the Christians' doctrine of the incarnation.

Keywords: Avatara, Inkarnation, Hinduism, Christianity, Parrinder

Öz

Mukayeseli metot, Dinler Tarihi alanında yapılan çalışmalarda sıkça uygulanan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem sayesinde farklı dinlere ait inanç ve uygulamalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulabilmektedir. Ayrıca değişik dinlerdeki kavramların geçirdiği anlamsal değişikliklerin tespiti de yapılabilmektedir. Bir takım benzer ve farklı yönleri ihtiva ettiği ileri sürülen avatara ve enkarnasyon öğretisi bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu makalede, G. Parrinder'in bakış açısıyla, Hintlilerin avatara öğretisi ile Hıristiyanların enkarnasyon inancı arasındaki benzerlik ve farklılık iddialarını ortaya koymaya gayret edeceğiz.

Anahtar Sözcükler: Avatara, Enkarnasyon, Hinduizm, Hıristiyanlık, Parrinder

Summary

The comparative method used in the researches of History of Religions provides the opportunity to identify some similarities and differences in religions on the one hand and to reveal similar beliefs and behaviors in the historical process of the religions on the other hand. Thus, the development, change, and transformation of beliefs and practices in the early periods of history can be understood more clearly. Comparative methodological studies can be considered as an effort to reveal the diversity of religious beliefs and lifestyles and understand the religions in a holistic way, especially in multi-religious communities. It has always been debated by the researchers whether or not some comparisons can be made between religions. Some researchers argue that no comparison is possible because religions have different historical processes, beliefs, worship, tradition, and culture. On the other hand, some researchers believe that the comparison can be useful provided that it is conducted objectively and under scientific research techniques. However, the most important issue that should be taken into consideration when making a comparison is that beliefs are should not be accepted superior or inferior to each other.

Due to the rapid development of transportation and communication technology, Easterners frequently visit the West, and Westerners often visit the East for different reasons, resulting in the understanding of religious beliefs and practices and their comparison process. Therefore, comparative studies of religion have become one of the most popular theological disciplines since the end of the twentieth century. This is an intellectual attempt to understand the nature of man and to reach the right information. Therefore, it is necessary to conduct objective and fair research to understand other religious beliefs and forms of worship accurately and without prejudice. In the comparative studies of religion, rather than the studies that deal with the whole aspect of religion, the studies carried out between the

Özet

Dinler Tarihi bilim dalında yapılan araştırmalarda kullanılan mukayeseli yöntem, bir taraftan dinlerdeki bir takım benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi, diğer taraftan da tarihsel süreç içerisinde benzer inanış ve davranış biçimlerinin ortaya konulmasına imkân verir. Böylelikle tarihin erken dönemlerindeki inanış ve uygulamadaki gelişim, değişim ve dönüşüm daha net anlaşılabilir. Mukayeseli yöntemle dayalı din çalışmaları, özellikle çok dinli toplumlarda dini inanış ve yaşayış çeşitliliğini ortaya koyma ve dinleri bütünsel biçimde anlayabilme çabası olarak değerlendirilebilir. Dinler arasında bir takım mukayeselerin yapılıp yapılamayacağı konusu araştırmacılar tarafından daima tartışılmıştır. Bazı araştırmacılar dinlerin farklı bir tarihe, inanç esaslarına, ibadetlere, gelenek-göreneğe ve kültüre sahip olması sebebiyle hiçbir karşılaştırmanın mümkün olamayacağını öne sürer. Buna karşın bazı araştırmacılar ise, mukayesenin objektif bir şekilde ve bilimsel araştırma tekniğine uygun yapılması koşuluyla yararlı olabileceği kanaatinde. Ancak karşılaştırma yapılırken inançların birbirinden üstün veya aşağı konumda olduğuna yönelik bir yargılama yapılmaması dikkat edilmesi gereken en önemli husus sayılır.

Ulaşım ve iletişim teknolojisinin hızlı biçimde gelişmesi sayesinde insanların muhtelif inanışlara sahip toplulukları değişik nedenlerle sıkça ziyaret eder hale gelmesi, farklı dini inanış ve uygulamaların anlaşılması ihtiyacını ve mukayese edilmesi sürecini doğurmuştur. Dolayısıyla yirminci asrın sonlarından itibaren mukayeseli din çalışmaları, modern teolojik disiplinlerin en popülerlerinden birisi haline gelmiştir. Aslında bu durum, insanın doğasının anlaşılmasına ve doğru bilgiye ulaşılmasına yönelik entelektüel bir girişimdir. Dolayısıyla, diğer dini inançları ve ibadet şekillerini önyargısız ve doğru bir şekilde anlayabilmek için objektif ve dürüst araştırmalar yapmak bir ihtiyaçtır. Mukayeseli yöntemle gerçekleştirilen din çalışmalarında dinin bütün yönünü ele alan araştırmalardan ziyade,

interrelated subjects and in the limited areas are called 'thematic comparison'. Such studies are considered to be very useful in that they deal with the subject within certain limitations and provide a detailed and clear understanding. A comparison between Indians' doctrine of avatar and Christians' incarnation can also be considered in this context.

Although its importance and content are different, the doctrine of avatara can be found in the religious traditions of India. At present, however, when it is said avatar, Hinduism comes to mind first. Different ideas have been put forward about the historical development of avatara doctrine, one of the distinguishing features of Hinduism, and how it has changed in the process. Although in Hinduism, the avatar is generally meant that God appears on earth or descends from heaven, this word is used in particular for the manifestations of Vishnu in the world and its intervention in the world. Although the word avatara is not mentioned in the Vedas and classical Upanishads, it can be found in the verb form in the post Vedic and Upanishadic texts; in the name form in the Puranas. The incarnation of God, especially Vishnu, as avatara in the world, clearly stands out in the epics first. The term avatara is therefore theologically associated with Vishnu. In the Mahabharata, Vishnu's avatar Krishna is mentioned in detail. There are repeatedly mentioned different avatars and manifestations of God. Ten avatars are mentioned in the Mahabharata. These are a swan, fish, turtle, boar, man-lion, dwarf, Rama with an axe, Rama, Krishna and Kalki the future.

The doctrine of avatara is not only peculiar to Hinduism in the Indian sub-continent but also takes place in other religions in the region. In Buddhism, since there is no clear understanding of God, the teaching of incarnation is rooted in the center of Buddha or Buddhas. In this respect, according to Parrinder, Buddha can be compared to Vishnu. In Jainism, saints are called Jina, meaning "victorious" or

birbiriyle bağlantılı konular arasında ve sınırlı alanlarda yapılan çalışmalara 'konulu karşılaştırma' denilmektedir. Bu tür çalışmalar, konunun belli başlı sınırlamalar dâhilinde ele alınmasından, ayrıntılı ve net bir anlayışa ulaştırmasından ötürü oldukça yararlı kabul edilmektedir. Hintlilerin avatara inancı ile Hıristiyanların enkarnasyon inancı arasında yapılacak bir çalışma da konulu karşılaştırmaya bu çerçevede değerlendirilebilir.

Önemi ve içeriği farklı olmakla birlikte avatara öğretisine, Hint kökenli dini geleneklerde rastlanabilir. Ancak günümüzde avatara denildiğinde akla ilk olarak Hinduizm gelmektedir. Hinduizm'in ayırt edici özelliklerinden birisi kabul edilen avatara inancının tarihsel gelişim seyrine dair ve süreç içerisinde ne gibi değişimlere uğradığıyla alakalı farklı fikirler ortaya atılmıştır. Hinduizm'de avatara denildiğinde, genel olarak Tanrının yeryüzünde görünmesi veya gökten inişi kastedilse de, bu sözcük özelde Vişnu'nun dünyadaki tezahürleri ve dünyaya müdahalesi için kullanılmaktadır. Avatara kelimesi, Vedalarda ve klasik Upanişadlarda geçmemekle birlikte, fiil formunda Vedalar ve Upanişadlar sonrası metinlerde; isim formunda ise Puranalarda geçer. Tanrının, özellikle Vişnu'nun, dünyada avatara olarak bedenleşmesi ise net bir şekilde ilk olarak destanlarda göze çarpar. Bu yüzden avatara terimi teolojik olarak Vişnu ile ilişkilendirilir. Mahabharata destanında Vişnu'nun avatarası Krişna'dan detaylıca bahsedilir. Orada defalarca farklı avataralar ve Tanrının tezahürü zikredilmektedir. Mahabharata destanında on avataradan bahsedilir. Bunlar, kuğu, balık, kaplumbağa, domuz, insan-aslan, cüce, baltalı Rama, Rama, Krişna ve henüz gelmemiş olan Kalki'dir.

Avatara öğretisi Hint alt kıtasında sadece Hinduizm'e özgü olmayıp bölgede ortaya çıkan diğer dinlerde de yer almaktadır. Budizm'de belirgin bir Tanrı anlayışı olmadığı için enkarnasyon öğretisi Budda veya Buddalar merkezinde temellenir. Bu açıdan, Parrinder'a göre, Budda, Vişnu'ya benzetilebilir. Caynizm'de azizler, "muzaffer" anlamına gelen Jina/cina veya "geçiş açan"

Tirthankara in the meaning of “ford-maker”. The first Jina was Rishabha, who lived millions of years ago, mentioned in some Hindu texts such as Vishnu Purana. Twenty-three Jina follow him. The latter two are known as Parsva and Mahavira. Although Kabir, one of the pioneers of Sikhism, revered Rama, in the Sikh tradition Rama is not considered an avatar of Vishnu. According to Nanak, the founder of the Sikh religion, only gurus and God are unmistakable. The ten gurus in Sikhism is taken as a model.

On the other hand, the belief of incarnation, one of the most obvious beliefs of Christianity, is one of the fundamental principles that Christians use to prove that they are the uniqueness and supreme truth of their religion. Incarnation means embodied in a concrete body or shaping in flesh and bones. Technically, it is the birth of divine power in the form of a living being, which is essentially spiritual in nature. It also means that God descends from the sky and incarnates among people on earth. According to Parrinder, the manifestation of God among people is one of the most fundamental beliefs in Christianity. Resurrection and crucifixion complement the belief of incarnation as the act of God against evil in the world. The belief that Jesus was crucified, resurrected, and lived at the same time is the basis of the doctrine of the incarnation.

The translation of the word avatara into Western languages as incarnation has led to some problems, both technically and in terms of reflecting the richness of the traditions in which concepts have developed. Because Christian theologians question the incarnation as being concretely fleshed and hence defective, on the other hand, it emphasizes that the avatar is legendary and perfect. Here we will endeavor to briefly describe both the avatar doctrine and the belief of incarnation, and reveal similar and different aspects between the two beliefs from Parrinder's point of view.

manasında *Tirhankara* olarak isimlendirilir. Mükemmel dinginlik hâlini ifade eden *cinalardan* ilki, *Vişnu Purana* gibi bazı Hindu metinlerinde zikredilen ve milyonlarca yıl önce yaşayan Rishabha’dır. Onu yirmi üç *cina* takip eder. Bunların son ikisi de Parsva ve Mahavira olarak bilinir. XV. yüzyılda Hint alt kıtasında ortaya çıkan bir başka gelenek olan Sihizm’in öncülerinden sayılan Kâbir, Rama’ya hürmet etmesine rağmen Sih geleneğinde Rama, Vişnu’nun avatarası kabul edilmez. Sih dininin kurucusu Nanak’a göre sadece gurular ve Tanrı hatadan münezzehtir. Sihizm’de toplam sayıları on olan gurular model olarak alınmıştır.

Öte yandan Hıristiyanlığın en bariz inanç esaslarından enkarnasyon inancı da Hıristiyanların kendi dinlerinin biricikliğini ve en yüce hakikat olduğunu delillendirmede kullandıkları temel esaslardan biridir. Enkarnasyon, “somut bir beden içinde bedenlenme veya ete kemiğe bürünmek” demektir. Terim olarak ise asli mahiyeti itibarıyla ruhani olan tanrısal gücün canlı bir varlık formunda doğmasıdır. Aynı zamanda Tanrının gökyüzünden inerek yeryüzünde, insanlar arasında bedenlenmesi manasına gelir. Parrinder’a göre, Tanrının insanlar arasında tezahürü Hıristiyanlıktaki en temel inanç esaslarından biridir. Dirilme ve haça gerilme dünyada kötülüğe karşı Tanrının eylemi olarak enkarnasyon inancını tamamlar. İsa’nın çarmıha gerildiği, aynı zamanda dirildiği ve yaşadığı inancı enkarnasyon doktrininin temelidir.

Avatara sözcüğünün Batı dillerine “enkarnasyon” olarak çevrilmesi, hem teknik olarak hem de kavramların geliştiği geleneklerdeki zenginliği yansıtmaları açısından bazı problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çünkü Hıristiyan teologlar, enkarnasyonun somut olarak ete kemiğe bürünmüş ve dolayısıyla kusurlu olduğunu sorgularken, öte yandan avataranın efsanevi ve mükemmel olduğu üzerinde durur. Biz de burada hem *avatara* hem de enkarnasyon inancını kısaca anlatmaya ve iki inanç arasındaki benzer ve farklı yönleri Parrinder’in bakış açısıyla ortaya koymaya gayret edeceğiz.

Giriş

Dinler Tarihinde mukayeseli yöntem, hem dinlerdeki birtakım benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması hem de tarihsel süreç içerisinde benzer inanış ve davranış biçimlerinin tespit edilmesi açısından önemlidir.¹ Bu yöntem sayesinde tarihin ilk dönemlerine kadar inilerek insanlığın inanç ve uygulamalarındaki gelişim, değişim ve dönüşümler tespit edilebilmektedir. XX. yüzyılda Batı dünyasında Sosyoloji ve Antropoloji bilimlerinin gelişmesi ve Asya dinleriyle ilgili verilerin artmasıyla mukayeseli din çalışmaları popüler hale gelmiştir.² Mukayeseli yöntemle dayalı din çalışmaları, özellikle çok dinli toplumlarda dini inanış ve yaşayış çeşitliliğini ortaya koyma ve dinleri bütünsel biçimde anlayabilme çabasıdır. Mukayeseli din terimi 1970'lerden önce diğer dinlerin araştırılması noktasında genel bir terim olarak kullanılırken daha sonraları dinleri muhtelif açılardan karşılaştırmak şeklinde daha belirgin ve özel bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır.³

Dinler arasında mukayesenin yapılıp yapılamayacağı konusu, araştırma yöntemlerinin geçerliliği açısından daima tartışılmıştır. Dinlerin tarihinin, inanç esaslarının, ibadetlerinin, gelenek-görenek ve kültürlerinin farklı olması sebebiyle dinler arasında hiçbir karşılaştırmaların mümkün olamayacağını öne sürenler de vardır. Ancak Parrinder, mukayesenin ciddi bir şekilde yürütülmesi ve bilimsel araştırma tekniğine uygun yapılması koşuluyla yararlı olabileceği kanaatinde. Özellikle Yahudilik ve İslam ya da Hinduizm ve Budizm gibi hem inanç esasları hem de coğrafi mekân açısından birbirleriyle yakından ilişkili dinler arasında mukayesenin daha da mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Dikkat edilmesi gereken en önemli husus, karşılaştırma yapılırken inançların birbirinden üstün veya aşağı konumda olduğuna yönelik bir yargılama yapılmamasıdır.⁴

¹ Geoffrey Parrinder (ed.), *World Religions: From Ancient History to the Present* (New York: Facts on File Publications, 1983), 10-11.

² Bu arada, mukayeseli din çalışmalarını yürüten bazı kimselerin, tüm dinleri bir tanesinin içinde eriterek "mukayeseli bir dindar kitle" oluşturmaya dönük teşebbüsleri hem değişik dinlere inananlar arasında hoşnutsuzluk yaratmış hem de araştırmacılardan eleştiriler almıştır. Bu yüzden, W. C. Smith "karşılaştırmalı din çalışmalarını değersiz gören kişiler var" demiştir. Wilfred Cantwell Smith, *The Meaning and End of Religion* (Londra: Macmillan, 1963); Geoffrey Parrinder, *Comparative Religion* (Londra: Sheldon Press, 1976), 9-11; Geoffrey Parrinder, "Thematic Comparison", *The World's Religious Traditions: Current Perspectives in Religious Studies: Essays in Honour of Wilfred Cantwell Smith*, ed. Frank Whaling (Edinburgh: T. & T. Clark, 1984), 241.

³ Mukayeseli din çalışması dinin doğasının anlaşılabilmesi, bireyin ufkunu genişletebilmesi ve karşıdakini anlayabilmesi açısından bir ihtiyaç kabul edilmektedir. Martin Forward, *A Bag of Needments: Geoffrey Parrinder and the Study of Religion* (Bern: P. Lang, 1998), 54-55; Geoffrey Parrinder, "Dahomey Half a Century Ago", *Journal of Religion in Africa* 19/3 (1989): 273; Geoffrey Parrinder, "And is it True?", *Religious Studies* 8/1 (1972): 19; Geoffrey Parrinder, *The Christian Debate: Light from the East*. (Londra: Gollancz, 1964), 74.

⁴ Parrinder, *Comparative Religion*, 11-12. Din bilimcisi Huston Smith (1919-2016) bu noktaya işaret etmek üzere kaleme aldığı kitaplardan birinde "Bu kitapta bir dinin diğerinden üstün veya aşağı olduğu şeklinde bir varsayım yoktur." demektedir. Huston Smith, *The Religions of Man* (New York: Mentor Books, 1959), 15.

Dinlerdeki farklılıklar ve benzerliklerle ilgili karşılaştırma yaparken bilgi açısından donanımlı olmanın yanında yeterince de titiz olunmalıdır. Bazı dinler, tarihsel gelişim, coğrafi yayılma ve temel öğretileri açısından birbirine yakınlık gösterir. Parrinder'in ifade ettiği üzere bir tarafta Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam, diğer tarafta Hinduizm ve Budizm birbirlerine yakınlık ve benzerlikler gösterir. Buna mukabil, Hıristiyanlık ve Hinduizm arasında büyük farklılıklar vardır. Biri Semitik, diğeri Hint kökenli olan bu iki dinî akım hem kavramsal olarak hem de tarihsel süreç açısından birbirinden ayrılır.⁵ R. C. Zaehner, bu çerçevede şöyle demektedir: “Dünya dinlerini incelediğimiz zaman başlıca iki farklı yaklaşımla veya öne çıkan iki toplumla karşılaşırız. Avrupa ve Yakın Doğu dolaylı veya dolaysız olarak dinlerini Yahudilere borçludurlar, Uzak Doğu da yine dolaylı veya dolaysız olarak dinlerini Hindulara borçludurlar”.⁶

Mukayeseli din çalışmaları, yirminci asrın sonlarından itibaren en popüler modern teolojik disiplinlerden biri haline gelmiştir. Gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisi sayesinde Doğuların Batı'yı, Batıların Doğu'yu değişik nedenlerle sıkça ziyaret eder hale gelmesi, dini inanış ve uygulamaların anlaşılması ihtiyacını ve mukayese edilmesi sürecini doğurmuştur. Aslında bu, insanın doğasının anlaşılmasına ve doğru bilgiye ulaşılmasına yönelik entelektüel bir girişimdir. Bu yüzden kutsal metinleri yan yana koyarak, birbirlerine üstünlük sağlama çabasına girilmeden ve önyargısız bir şekilde öğretiler ve uygulamaların objektif tarzda anlaşılmasına gayret edilmelidir.⁷ Dolayısıyla, diğer dini inançları ve ibadet şekillerini önyargısız ve doğru bir şekilde anlayabilmek için objektif ve dürüst araştırmalar yapmak bir ihtiyaçtır. Mukayeseli yöntemle yürütülen din çalışmalarında dinin tamamını ele alanlardan ziyade, birbiriyle bağlantılı konular arasında ve sınırlı alanlarda yapılan çalışmalara 'konulu karşılaştırma' denilmektedir. Hintlilerin avatara inancı ile Hıristiyanların enkarnasyon inancı arasında yapılacak bir çalışma da konulu karşılaştırmaya örnek olarak verilebilir.⁸ Bu tür çalışmalar, konunun belli başlı sınırlamalar dâhilinde ele alınmasından, ayrıntılı ve net bir anlayışa ulaştırmasından ötürü oldukça yararlı kabul edilmektedir.

Hint kökenli pek çok dinî gelenekte, önemi ve içeriği farklı olmakla birlikte, zaman içerisinde Avatara öğretisine benzer inançlar ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde avatara denildiğinde akla gelen ilk din Hinduizm olmaktadır. Hinduizm'in ayırt edici özelliklerinden biri kabul edilen avatara inancının tarihsel gelişim seyrine dair ve süreç içerisinde ne gibi değişimlere uğradığıyla alakalı farklı

⁵ Geoffrey Parrinder, *Upanishads, Gita and Bible: A Comparative Study of Hindu and Christian Scriptures*, 2. bs. (Londra: Sheldon Press, 1975), 9-10.

⁶ Robert Charles Zaehner, *At Sundry Times: An Essay in the Comparison of Religions* (Londra: Faber and Faber, 1958), 16.

⁷ Geoffrey Parrinder, *The Indestructible Soul: The Nature of Man and Life After Death in Indian Thought* (Londra: Allen & Unwin, 1973), 10; Parrinder, *Upanishads, Gita and Bible*, 14.

⁸ Mahayana Budizmi'ndeki mistik eğilimler ile Hıristiyan mistik düşüncesi ve uygulamaları arasındaki benzerlikler üzerine yapılacak bir çalışma da bu kapsamda değerlendirilebilir. Parrinder, *Comparative Religion*, 14-20; Parrinder, “Thematic Comparison”, 255; Geoffrey Parrinder, *Worship in the World's Religions* (Londra: Faber and Faber, 1961), 7-14.

fikirler ortaya atılmıştır.⁹ Aynı şekilde Hıristiyanlığın en bariz inanç esaslarından enkarnasyon inancı da Hıristiyanların kendi dinlerinin biricikliğini ve en yüce hakikat olduğunu delillendirmede kullandıkları temel esaslardan biridir. Burada hem *avatara* hem de enkarnasyon inancını kısaca anlatmaya ve iki inanç arasındaki benzer ve farklı yönleri Parrinder'in bakış açısıyla¹⁰ ortaya koymaya gayret edeceğiz.

1) Hint Düşüncesinde Avatara

Avatara, “aşağı” manasına gelen ‘ava’ ile “ulaşmak, kurtarmak, karşıya geçmek” manasındaki ‘tri’ sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuş bir terim olup, genel olarak “aşağı düşüş, aşağı iniş, tezahür, görünme, üstesinden gelme, indirme, bir şeyi geçme”¹¹ gibi anlamlara gelmektedir. Hindu geleneklerinde, “karşıya geçiş ya da aşağı inme” sembolik bir anlama sahiptir. Bununla “sonsuzluktan zamansal âleme, koşulsuz halden koşullu hale, sınırsızlıktan sınırlılığa iniş veya geçiş” kastedilir.¹²

Hinduizm’de *avatara*, Tanrının yeryüzünde görünmesi veya gökten inişi olarak bilirse de özelde Vişnu’nun dünyadaki tezahürleri ve dünyaya müdahalesi için kullanılmaktadır. *Avatara* genel olarak yeryüzünde bazı amaçlar için Tanrının bir sınırlaması manasına gelir ki onun amacı ezeli ve ebedi olan fakat çeşitli nedenlerden dolayı bozulmuş/sekteye uğramış dharmayı¹³ ıslah etmektir. Ünlü Hint düşünürü ve bilim adamı S. Radhakrishnan (1888-1975), “*Avatara potansiyel olarak ne olabileceğimiz konusunda bize yardım eder... O, günaha ve kötülüğe, ölüme ve yıkıma karşı mücadele veren bir Tanrıdır.*”¹⁴ demektedir. *Avatara*, insanın Tanrıya yükselişi değil, Tanrının insanların arasına inişidir.¹⁵ Sri Aurobindo Ghose (1872-1950), *avataranın* bir iniş veya düşüş olduğunu belirtir ve “*Tanrının beşerî biçimde doğuşudur, Tanrının kendini beşerî*

⁹ Lai Ah Eng, *Religious Diversity in Singapore* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2008), 221; Constance Jones & James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*. (New York: Infobase Pub., 2006), 474.

¹⁰ Konunun daha anlaşılır olabilmesi amacıyla yeri geldiğinde diğer bilim adamlarının, yazarların ve araştırmacıların görüşlerinden istifade edeceğimizi belirtmemizde yarar vardır. Hammet Arslan, *Bir Din Araştırmacısı Olarak Geoffrey Parrinder: Hayatı, Kişiliği ve Dinler Tarihine Katkıları* (Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004). Bazı yazarlar *avatara* öğretisine benzer öğretilerin Budizm, Hıristiyanlık ve diğer dinlerde bulunduğunu ifade eder. Bu konuda bkz. Noel Sheth, “Hindu Avatra and Christian Incarnation: A Comparison”, *Philosophy East and West* 52/1 (2002): 98–125; Daniel E. Bassuk, *Incarnation in Hinduism and Christianity* (U.S.A.: Palgrave Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited, 1987), 2-4.

¹¹ Kelimenin kökeni “*taritum, -tarati, -ritum*” gibi sözcüklere kadar geri gider. Monier Monier-Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* (Oxford: Clarendon Press, 1923), 90; Noel Sheth, “Hindu Avatra and Christian Incarnation: A Comparison”, *Philosophy East and West* 52/1 (2002): 98-125.

¹² Bassuk, *Incarnation in Hinduism and Christianity*, 2-4.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali İhsan Yitik, “Hinduizm’de Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II* (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2000), 309.

¹⁴ Sarvepalli Rādhākṛṣṇana, *The Bhagavadgītā* (Londra: George Allen & Unwin, 1948), 157.

¹⁵ Geoffrey Parrinder, *Avatar and Incarnation* (Londra: Faber and Faber, 1970), 112-114.

tabiatta ve formda tezahür ettirmesidir”¹⁶ der. Ona göre bazı rasyonalistler avataraya inancını saçma bulsalar bile avataraya gerçek bir enkarnasyondur. O, ilk avataranın görevi kötülüğü yok etmek iken sonrakiler kötülüğü yok etmenin yanında insanlara yeni manevi mesajlar ve yeni bir ilahî hukuk getirmişlerdir, diyerek avataralar arasında bazı farklılıklara dikkat çeker. Bu yüzden Aurobindo, avataraya inancını gelenek bağlamında doğrulamaya veya haklı çıkarmaya çalışmıştır.¹⁷

Avataraya kelimesi, Veda metinlerinde ve klasik Upanişadlar’da geçmemekle birlikte, fiil formunda Vedalar ve Upanişadlar sonrası metinlerde; isim formunda ise Puranalar’da geçer.¹⁸ Vedalar’da yer alan *saguna brahman* kavramı bazı açılardan avataraya ile uyumlu gözükmektedir. Bununla ilişkili olarak Rigveda’da Tanrı İndra’nın bir tür gizemli güçle donatılmış olduğu vurgulanır.¹⁹ Bhagavadgita’da avataraya öğretisi farklı kavramlarla ele alınır.²⁰ Tanrının, özellikle Vişnu’nun, dünyada avataraya olarak bedenleşmesi ise net bir şekilde ilk olarak destanlarda göze çarpar. Bu yüzden avataraya terimi teolojik olarak Vişnu ile ilişkilendirilir.²¹ Mahabharata destanında Vişnu’nun avatarası Krişna’dan²² detaylıca bahsedilir. Orada defalarca farklı avataralar ve Tanrının tezahürü zikredilmektedir. Hint düşüncesindeki dört büyük çağda²³ avataraların her biri farklı bir dönemde gelirler. Mahabharata destanında on avataradan bahsedilir. Bunlar, Kuğu, Balık, Kaplumbağa, Domuz, İnsan-Aslan, Cüce, Baltalı Rama, Rama, Krişna ve henüz gelmemiş olan Kalki’dir.²⁴ Bu on avataranın²⁵ hepsinin mitolojik anlatımları vardır.²⁶ Parrinder’a göre, avataraya doktrininin aşkınlık boyutu vardır. Göksel bir varlık olarak o, doğruluğu tesis etmek ve kötülüğü yok etmek için yeryüzüne gelir. Avataraya ve diğer

¹⁶ S. Aurobindo Ghose, *Essays on the Gita* (Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2003), 15.

¹⁷ Ghose, *Essays on the Gita*, 15-18.

¹⁸ Bassuk, *Incarnation in Hinduism and Christianity*, 2-4.

¹⁹ RV, III.53.8; VI.47.18; Ralph Thomas Hotchkin Griffith (çev.), *The Hymns of the Rigveda* (Delhi: Motilal Banarsidass Pub., 1973).

²⁰ Swami Harshananda, *A Concise Encyclopaedia of Hinduism* (Bangalore: Sri Ramakrishna Math, 2008), 1: 221; Sheth, “Hindu Avatra and Christian Incarnation”, 98-125.

²¹ Avataraya sözcüğü aynı zamanda başka tanrılar için de kullanılmıştır. David Kinsley, “Avataraya”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (U.S.A.: Thomson & Gale, 2005), 2: 707-708; James Lochtefeld, “Avatar”, *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism* (Rosen Publishing, 2002), 1: 72-73.

²² Bu konuda bkz. Edwin F. Bryant, *Krishna: A Sourcebook* (Oxford: Oxford University Press, 2007), 18.

²³ Hindu kozmolojisine göre âlem, “Krita”, “Treta”, “Dvapara” ve “Kali” adı verilen dört dönemden oluşmaktadır.

²⁴ *Mahabharata*, III.188.85-III.189.6. Bazı metinlerde kuğu yerine başka bir rama veya kurbağa yer alır. Buna göre on avataraya şunlardır: balık (matsiya), kurbağa (kurma), kaplumbağa, yaban domuzu (varaha), yarı insan-yarı aslan (naraşima), cüce (vamana), baltalı rama (paraşurama), rama, krişna ve henüz gelmemiş olan kalki’dir.

²⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Kutlutürk, *Hinduizm’de Avatar İnancı* (Ankara: Otto, 2018); Cemil Kutlutürk, “Hindu Dinî Geleneğinde Rama Avatarasının Örneği”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55/1 (2014): 17-34.

²⁶ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 19-27.

inançlar arasında bir fark görmek çok zordur. Avatara gerçektir, Tanrı'nın özgür iradesiyle ve seçimiyle gerçekleşir. Onun geliş zamanı belli değildir.²⁷

Didaktik amaçlı antik hikâyelerden oluşan Puranalar'da Tanrı Vişnu'nun balık, kaplumbağa, cüce, domuz şeklinde avataraları vardır. En meşhur Purana, dokuz veya onuncu yüzyılda derlendiği sanılan *Bhagavata Purana*'dır.²⁸ Bu metnin çok popüler olan onuncu bölümü "sevgi okyanusu" anlamına gelen "Prensagar" olarak isimlendirilir. Burada Vişnu'nun geleneksel on avatarasının sayısı yirmi ikiye çıkar.²⁹

Avatara öğretisi Hint alt kıtasında sadece Hinduizm'e özgü olmayıp bölgede ortaya çıkan diğer dinlerde de yer almaktadır.³⁰ Budizm'de belirgin bir Tanrı anlayışı olmadığı için enkarnasyon öğretisi Buddha veya Buddalar merkezinde temellenir. Bu açıdan, Parrinder'a göre, Buddha, Vişnu'ya benzetilebilir. *Sutta-Pitaka*'da bulunan Buddha silsilesi, özelde Hint kökenli ve avatara ekseninde görünmektedir. *Mahapadana Sutta*'da geçen "Bodhisatva" terimi Mahayana ekolüne göre hem tabiatüstü varlıklar için hem de teolojide üstün dereceye sahip bilgiler için kullanılır. Therevada ekolüne göre bu terim, önceki doğumlarında Gotama'nın kendisi için aydınlanmaya ulaşana kadar hazırlık aşamasındaki sınırlı sayıdaki Buddha için kullanılmaktadır. Parrinder'a göre, burada zikredilen yedi Buddha, Hindu geleneğindeki yedi azizle (rişi), hatta yedi gezegenle karşılaştırılabilir. Bu yedi Buddha'dan ilki doksan bir çağ önce dünyada doğan Vipassi'dir. Sonrakiler ise Sikhi, Vessabhu, Kakusandra, Konagamana ve Kassapa'dır. Son üçü bu çağda yaşamıştır. En son ise Gotama gelmiştir. Matteya ise ilerleyen çağda gelecektir. *Kral Milinda'nın Soruları*'nda,³¹ aralarında farklılıklar olması nedeniyle Bodhisatvalar'ın basmakalıp olmadığı söylenir. Bunlar üç açıdan farklıdır.

(i) Kast: Bazıları Brahmin, bazıları Kşatriya kastına mensup olmakla birlikte hiçbiri aşağı kasttan değildir.

(ii) Yaşam Süresi: Buddha olmak için geçen sürenin uzunluğunda fark vardır. Vipassi 800, Gotama 80 yıl yaşamıştır.

(iii) Biçim: Onların boyları ve kiloları farklılık göstermektedir.

Buddalar arasında ahlaki tutum, fiziki güzellik, konsantrasyon gücü, hikmet yeteneği ve Buddalık doğası açısından fark yoktur. Yirmi beşinci Buddha, yani gelecek Buddha olan Matteya, Mahayana Budizmi'nde önemli rol oynar, aynı zamanda onun Therevada ekolünde eskatolojik bir rolü vardır. Buddha silsilesi ile Hindu avatara silsilesi arasında önemli bir fark vardır. Avataralar aynı ilahî varlığın daimi enkarnasyonları iken, Gotama ile Matteya arasında bir özdeşleştirme yoktur. *Lotus Sutra*'da Buddha'nın tezahürlerinden bahsedilir ve "vyuha" terimi kullanılır. Buddha,

²⁷ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 48-56.

²⁸ Abhay C. Bhaktivedanta (çev.), *Śrīmad Bhāgavatam* (New York: Bhaktivedanta Book Trust, 1972-1980).

²⁹ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 72-75.

³⁰ Sheth, "Hindu Avatra and Christian Incarnation", 115-116.

³¹ "The Questions of King Milinda (I-II)", çev. T. W. Rhys Davids, *Sacred Books of the East*, ed. F. Max Müller, Oxford: Clarendon Press, 1890-1894), c. 35-36.

Tanrının veya herhangi bir üstün varlığın avatarası veya enkarnasyonu değildir. O, kendisini, bizzat kendisi enkarne eder.³²

Hint alt kıtasında ortaya çıkan Caynizm’de azizler, “muzaffer” anlamına gelen *jina/cina* veya “geçiş açan” manasında *tirhankara* olarak isimlendirilir. Sözlükte “nehirin sığ yerini bularak karşı kıyıya geçen” anlamına gelen *tirtankaranın* terim anlamı “manevî aydınlanma arayışı içerisinde olan insanlara karmaların üstesinden gelme, arınma, aydınlanma ve kurtuluşa ulaşma konusunda rehberlik eden model insanlar” demektir. Toplam yirmi dört adet olduğu kabul edilen *tirtankaralar* aydınlanmaya ulaşmış mükemmel varlıklardır.³³

Tirtankaralar için kullanılan bir başka sözcük olan *cina*, mükemmel dinginlik hâlini ifade eder.³⁴ İlk *cina*, *Vişnu Purana* gibi bazı Hindu metinlerinde zikredilen ve milyonlarca yıl önce yaşayan *Rishabha*’dır. Onu yirmi üç *cina* takip eder. Bunların son ikisi de *Parsva* ve *Mahavira* olarak bilinir. Büyük “*Vimana*” cemaatinden gelen *Mahavira*’yı, ailesi *Vardhamana* olarak isimlendirmiştir. Fakat Tanrılar ona “yüce kahraman” manasına gelen *Mahavira* ismini vermişlerdir. O, nehir kıyısında uzun süre oruç tutarak ve *Budda* gibi bir ağaç altında *kevala* denilen en yüce bilgiye, yani *Nirvanaya*, ulaşarak *cina* ve *arhat* olmuştur.³⁵

XV. yüzyılda Hint alt kıtasında ortaya çıkan bir başka gelenek olan *Sihizm*’in öncülerinden sayılan *Kâbir*, *Rama*’ya hürmet etmesine rağmen *Sih* gelenekte *Rama*, *Vişnu*’nun avatarası kabul edilmez. *Sih* dininin kurucusu *Nanak*’a göre sadece gurular ve Tanrı hatadan münezzehtir. *Sihizm*’de toplam sayıları on olan gurular model olarak alınmıştır.³⁶ *Sih* tarihçeye göre onuncu guru olan *Gobind Sih*’in doğumu şöyledir: “Gelenek olduğu üzere Tanrı insanları acı içerisinde gördü ve dünyaya bir kurtarıcı yolladı... *Guru Gobind* onuncu avataradır... O kendi mezhebi olarak *Khalsa* teşkilatını kurdu.”³⁷ *Guru Grand Sahib*’de Hindu tanrısı *Vişnu*’nun *Krişna*, *Hari*,

³² Budizm’de *Budda* silsilesi hakkında bkz. *Parrinder, Avatar and Incarnation*, 132 vd.

³³ Mükemmel Varlık değişmeyen ve sabit kusursuzluk hâli ile daima değişen ve gelişen dünya ruhunu birleştiren kişidir. *Judith E. Walsh, A Brief History of India* (New York: Facts on File, 2006), 30; *Monier Monier-Williams, “Buddhism and Jainism”, Contemporary Review* 36 (1879): 644-664; *Ghose, Essays on the Gita*, 393-395; *Aurobindo Ghose, The Life Divine* (Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 1982), 322-323.

³⁴ Bütün *tirtankaraların* ölümle birlikte kurtuluşa (*mokşa*) ulaştıkları kabul edilir. Hatta onlar ibadete lâyık görülmüşler ve tanrı olarak kabul edilmişlerdir. Metinlerde aydınlanmaya ulaşmış olan bu mükemmel *tirtankaraların* heykellerine dua ve ibadet açıkça zikredilmektedir. Dünyevî işlerle meşgul olmayan bu yirmi dört *tirtankaranın* hepsi de *kşatriya* kastına mensuptur. *Kristi Wiley, “Ahimsa and Compassion in Jainism”, Studies in Jaina History and Culture: Disputes and Dialogues*, ed. Peter Flügel (Londra: Routledge, 2006), 449; *M. Whitney Kelting, “Candanbala’s Tears: Recovering the Emotional Life of Jainism”, Numen* 54/2 (2007): 117; *John E. Cort, “Bhakti in the Early Jain Tradition: Understanding Devotional Religion in South Asia”, History of Religions* 42/1 (2002): 59-86.

³⁵ *Parrinder, Avatar and Incarnation*, 181-186.

³⁶ *Parrinder, Avatar and Incarnation*, 95.

³⁷ *M. A. Macauliffe (ed.), The Sikh Religion: A Symposium* (Calcutta: Susil Gupta, 1958), 139-143; *M. A. Macauliffe, The Sikh Religion* (Oxford: Clarendon Press, 1909), 4: 357.

Rama gibi avataralarından bahsedilir.³⁸ Gobind Sih tarafından yazılan ve Sihler tarafından önemsenen bir metin olan Dasam Grant'ta Vişnu'nun yirmi dört avatarasından bahsedilir.³⁹ Ancak, Sihizm'de müşahhas kurtarıcı doktrini yer almaz ve yalnızca soyut *nirguna*, yani biçimsiz Tanrı kabul edilir.⁴⁰

Chaitanya ekolüne göre avataraların amacı kötülüğü yok etmek ve kötülüğü temsil eden tüm şeytanları öldürmektir. Nitekim Krişna da öyle yapmıştır. Avatara'nın iki prensibinden birincisi "sevgiyi yaymak", ikincisi de "spontan aşk yolu"nu (path of spontaneous love) öğretmektir. Dolayısıyla Krişna, sevgiyi yaygınlaştırmak için gelmiş ve kral Chaitanya olarak gözükmiştir. Avatara, en geniş bakış açısıyla temelde üç amaç⁴¹ için ortaya çıkar: (i) Radha'nın aşkını ve övgüsünü tatmak, (ii) Radha'yı mutlu eden aşkı bilmek, (iii) Radha'nın tecrübe ettiği mutluluğu bilmek. Dolayısıyla avataralar Tanrı için gerekli olmayıp, inananları mutlu etmek için gelmişlerdir. Tanrı insanların acılarını ve sıkıntılarını bilmekle birlikte onları insanlarla paylaşmaz. Avataralar beşeriyetin duasına ve inananların arzusuna cevap vermek için ortaya çıkar.⁴²

Parrinder, tüm bunlarla birlikte Hinduizm'de avatara inancının on iki niteliği olduğunu ifade edip, bunları şu şekilde sıralar: (i) Hinduizm'de avatara bir hayal ürünü olmayıp gerçek bir niteliğe sahiptir. İster hayvan isterse insan olsun her halükarda o, görülür ve somut bir şekilde dünyevi veya ölümlü mekâna ilahî bir düşüştür. (ii) İnsan olan avataralar insan anne-babadan doğmuşlardır. Hepsinin de tıpkı bir insanın hayat evrelerine benzer şekilde bebeklik, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık hikâyeleri vardır. (iii) Avataralar ilahî ve beşerî güçleri bir araya getirerek birçok mucize ortaya koyarlar. (iv) Avataralar ölümlüdür. Krişna'nın yaralanması ve Rama'nın nehirde yürümesi ölümü sembolize eder. (v) Bazı avataralar tarihsel olabilirler. Mesela, Krişna ve Rama Hindistan'da tarihsel figür kabul edilirler. (vi) Avataralar tekrar tekrar gelirler. Gita'da (IV.7-8), Krişna "her çağda yeniden gelirim"⁴³ der. Ardıl çağlarda gelen aynı Tanrıdır. Geçmiş ve gelecek avataralar vardır. Kalki ileride gelecek olan avataradır. (vii) Avataralar karakter olarak örnek varlıklardır. Krişna, Gita'da asil ve dost biri olarak sunulurken öğretilerine onu örnek almaları söylenir. Rama asil bir kral ve imanlı bir kocadır.

³⁸ *Guru Grand Sahib: English Translation of Siri Guru Granth Sahib* (Arizona: Hand Made Books, t.y.). Ayrıca bkz. Christopher Shackel & Arvind-pal Singh Mandair, *Teachings of the Sikh Gurus: Selections from the Sikh Scriptures* (New York: Routledge, 2005), XXXIV-XLI; Pashaura Singh & Norman Gerald Barrier, *Sikhism and History* (Oxford: Oxford University Press, 2004), 136-147.

³⁹ S. S. Kapoor & M. K. Kapoor, "Composition 8-10", *Dasam Granth* (Hemkunt, 2009), 16-17.

⁴⁰ Eleanor M. Nesbitt, *Sikhism: A Very Short Introduction* (Oxford & New York: Oxford University Press, 2005), 16, 24-25; W. Owen Cole, *Understanding Sikhism* (Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2004), 47-49.

⁴¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kutlutürk Cemil, "Hinduizm'e Göre Tanrı Vişnu'nun Yeryüzünde Bedenlenmesinin (Avatara/Hulûl) Temel Nedenleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55 (2015): 141-160.

⁴² Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 82-86.

⁴³ Sevda Çalışkan (çev.), *Bagavadgita* (Ankara: İmge Kitabevi, 2001).

Onun karısı Sita ise iffet ve sadakat timsalidir. (viii) Avataralar bir amaç için özellikle bir ihtiyaç anında, doğruluğun azaldığı ve kötülüğün arttığı zamanlarda gelirler. (ix) Avataralar dünyanın gerçek olduğunu gösterir. Gita'da "maya" Krişna'yı dünyaya getiren güçtür. Bu dünyada eylem ve toplumun ahengi temel esastır. (x) Avatara vahiydir. O, Tanrıdan hem birtakım sözler hem de kendi ilahî eylemini getirir. (xi) Avataralar, Tanrının farklı varlık formlarına bürünüp yeryüzüne inmiş halleri oldukları için, Mutlak Tanrı'nın müşahhaslaşmış şekli olarak görülür. Upanişadlar gayri-şahsi Tanrıyı ortaya koyar; fakat insan ibadette ve sevgide şahsi Tanrıya ihtiyaç duyar. Krişna en yüce varlık olarak ifşa edilir. (xii) Avataralar Tanrının inayetini ifşa eder. Krişna tüm varlıkların arkadaşı olarak isimlendirilir.⁴⁴

Hint düşüncesinde modern zamanlarda büyük şahsiyetleri avatara olarak isimlendirmek yaygınlaşmıştır. Modern dönemde avatara olarak kabul edilen en önemli şahsiyet Ramakrishna'dır (1834-1886). Sadece Ramakrishna değil, aynı zamanda onun takipçileri olan K. C. Sen ve Vivekananda, hatta Ramakrishna'nın eşi Sarada Devi de sonraki dönemde avatara olarak kabul edilmiştir.⁴⁵ Bu bağlamda Dalay Lama da Tibet Budizmi'nde merhamet *bodddhisattvası* Avalokiteşvara'nın bedenlenmiş hali olarak kabul edilir.

Hinduizm'deki avatara doktrini birçok modern hareket tarafından reddedilmiştir. Mesela Devendranath Tagore liderliğindeki Brahmo Samaj hareketi "Tanrının hiçbir zaman enkarne olmadığını" söyler. Batı Hindistan'daki Prarthana Samaj hareketinin resmi tüzüğünde "Tanrı kendisini enkarne etmedi" denir. Aynı şekilde 1875'te Swami Dayananda tarafından kurulan ve hem İslam'a ve Hıristiyanlığa karşı tutumu ve radikal Hindu taraftarlarıyla tanınan hem de Vedalara dönüşü vurgulayan Arya Samaj hareketi avatara doktrinini veya ilahî enkarnasyonu reddeder. Hindistan'da avatara doktrininin Tanrının tabiatını sınırladığı yönünde eleştiriler de vardır.⁴⁶ Fakat Bhagavadgita'da (IX.11) şöyle denir: "Bilgisizler bu görüntü dünyasının ötesine geçip, evrenin hâkimi olan benim gerçek özümü kavrayamazlar."⁴⁷ Bütün bunlarla birlikte avatara öğretisi Hinduizm'in en temel inancı olarak kabul edilebilir.

2) Hıristiyanlıkta Enkarnasyon

Enkarnasyon, "somut bir beden içinde bedenlenme veya ete kemiğe bürünme" demektir.⁴⁸ Terim olarak ise asli mahiyeti itibarıyla ruhani olan tanrısal gücün maddi bir varlık formunda doğmasıdır. Aynı zamanda Tanrının gökyüzünden inerek yeryüzünde, insanlar arasında bedenlenmesi manasına gelir. Parrinder'a göre,

⁴⁴ Geoffrey Parrinder, *Encountering World Religions: Questions of Religious Truth* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1987), 68-69; Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 120-126; Forward, *A Bag of Needments*, 154.

⁴⁵ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 101-108.

⁴⁶ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 99-100; Parrinder, *Encountering World Religions*, 69.

⁴⁷ Bhagavadgita, 65.

⁴⁸ Belirgin bir biçime sahip olmaya da enkarnasyon denilir. Sebastian C. H. Kim, *Christian Theology in Asia* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 169-176.

Tanrının insanlar arasında tezahürü Hıristiyanlıktaki en temel inanç esaslarından biridir.⁴⁹ Hıristiyanlar Logos/Kelime'yi beşerî bir gerçeklik varsayarlar.⁵⁰ İncillerde⁵¹ ve Pavlus'un mektuplarında⁵² enkarnasyon öğretisi vardır. Baba Tanrı'nın, oğlu İsa Mesih'i, Âdem'den bu tarafa insanların taşıdıkları günaha kefarete için feda etmesi Hıristiyan teolojisinin temelini oluşturmaktadır.⁵³ Böylece Tanrı insan formunda dünyada görünerek insanların dertlerine çare olmayı hedeflemiş, dünyaya iyiliği yaymaya çalışmıştır. Tanrının bizzat insan formunda görülmesi, yani insana bir insan aracılığıyla yaklaşması ve onlara yardımcı olmayı dilemesi Hıristiyanların kendi dinlerinin biricikliği ve diğer dinî geleneklere üstünlüğü konusunda kullandıkları temel argümanlardan biridir. İsa, aşkın Tanrıyı ifşa ederek Tanrı ve insan arasında aracılık rolünü üstlenmiştir. Hıristiyan inancına göre, Tanrı dünyayı çok sevdiğinden bizi kurtarmak için oğlunu göndermiştir. Parrinder'in yorumuna göre İsa'nın beşerî yaşamı haç üzerinde sona ermemiş, bilakis haça gerilmenin ışığı altında yeni bir mana kazanmıştır. Bununla birlikte, haça gerilme sembolü, algılanması en zor inançlardan biridir. Dirilme ve haça gerilme dünyada kötülüğe karşı Tanrının eylemi olarak enkarnasyon inancını tamamlar. İsa'nın çarmıha gerildiği, aynı zamanda dirildiği ve yaşadığı inancı enkarnasyon doktrininin temelidir. Bu nedenle Parrinder, "Kilise ölü Tanrıya değil yaşayan Tanrıya dua eder."⁵⁴ demektedir.

3) Mukayese: Benzerlikler ve Farklılıklar

Avatara sözcüğünün Batı dillerine "enkarnasyon" olarak çevrilmesi, hem teknik olarak hem de kavramların geliştiği geleneklerdeki zenginliği yansıtmaları açısından bazı problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çünkü Hıristiyan teologlar, enkarnasyonun somut olarak ete kemiğe bürünmüş ve dolayısıyla kusurlu; avataranın ise, efsanevi ve mükemmel olduğu üzerinde durmaktadırlar.⁵⁵ Kristolojide, İsa Mesih, ete kemiğe bürünmüş bir enkarnasyon olarak kabul edilir. Bazı araştırmacılara göre bu inanç Hindu avatara inancından farklıdır. Çünkü

⁴⁹ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 210-239.

⁵⁰ Sheth, "Hindu Avatra and Christian Incarnation", 101.

⁵¹ Yuhanna 3:1-21

⁵² Koloseliler 2:9; Filipililer 2:7-8.

⁵³ Erken dönem kilise piskoposlarının bu konudaki görüşleri için bkz. Bilal Baş, "Athanasius'un Kurtuluş Doktrininde Yaratılış ve İnkarnasyon'un Yeri", *Kutadgubilig*, 16 (2009): 255-276.

⁵⁴ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 210-239. Hıristiyanlıktaki enkarnasyon öğretisinin ayrıntıları için bkz. Bassuk, *Incarnation in Hinduism and Christianity*; Richard Cross, *The Metaphysics of the Incarnation: Thomas Aquinas to Duns Scotus* (Oxford ; New York: Oxford University Press, 2002); James K. A Smith, *Speech and Theology: Language and the Logic of Incarnation* (Londra; New York: Routledge, 2002).

⁵⁵ Sheth, "Hindu Avatra and Christian Incarnation", 107-109; Freda Matchett, *Kṛṣṇa: Lord or Avatāra?: The Relationship Between Kṛṣṇa and Viṣṇu* (U.K.: Psychology Press, 2001), 4.

Hinduizm’de avatara mitolojik veya düşseldir ve bu anlayış Doketizm’e⁵⁶ benzetilmektedir.⁵⁷ Öte yandan bu tür yorumların yanlışlığını savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında avataralar özellikle Vişnuculuk gibi Hindu geleneklerinde asil amaçlar tarafından yönlendirilen manevi mükemmelliklerin gerçek somutlaşmış örnekleri⁵⁸ kabul edilmektedirler.

Hindu avatara inancı çok uzun bir geçmişe sahiptir ve uzun tarihi süreçte en az iki bin yıl boyunca Hıristiyan enkarnasyon inancı ile aynı paralelde yer almıştır. Parrinder’a göre az da olsa bu iki inanç arasında bazı benzerlikler vardır.⁵⁹ Bu benzerlikleri maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz: (i) Tanrının insan ile olan beşerî ilişkisi ve dünyada beşerî formda görünmesi Hıristiyanlık ve Hinduizm arasındaki ortak öğelerdir. (ii) Teistik arka plana göre Krişna enkarnasyon, İsa da avatara olarak isimlendirilebilir.⁶⁰ Hıristiyanlık ve Hinduizm bu açıdan diğer dinlere göre birbirine daha yakındır. (iii) Avatara ve enkarnasyon inancı teistik bağlamda ortaya çıkmışlardır ve bu yönüyle Tanrıyı reddeden Budizm’den ayrılırlar. (iv) İsa’nın insanları kutsamak için yükselen elleri Budda’nın kutsama resimlerini hatırlatır. (v) Avatara için yukarıda zikredilen on iki nitelik Hıristiyanlıktaki enkarnasyon inancı için de hemen hemen geçerlidir. (vi) Hindu avataraları İsa’ya öncülük yapmıştır ve onlar İsa’nın gelişi için önemli bir hazırlık safhası kabul edilir. Bu yüzden Hintliler, Yahudi ve Yunanlılara göre İsa’nın insan formunda gelişini daha kolay anlayabilirler.⁶¹

Tüm benzerliklerine rağmen bu iki inanç arasında önemli farklılıklar da vardır: (i) Hinduizm’deki devamlı ve silsile halindeki avataralar, Hıristiyanlıktaki tek ve bir kez olan enkarnasyon inancından ayrılır. Avatarlar zaman zaman geldiler ve gittiler; onların insanlar arasında daimi ve baki kalan bir görünümüleri yoktur. Hâlbuki İsa’nın ruhu insanların kalplerinde daima enkarne eder. (ii) Hindistan’daki avatara öğretisi reenkarasyon ile bağlantılıdır. Hıristiyanlıkta böyle bir durum söz konusu değildir. (iii) Avatara doktrini ile karşılaştırıldığında enkarnasyon doktrini doğum ile değil, ölüm ve tüm insan yaşamı ile teminat altına alınır ki bu onun ayırt edici yönüdür. (iv) Hinduizm’deki hayvan avataralar, bu öğretiyi Hıristiyanlıktan ayıran bir başka özelliktir. (v) Avatara sakın bir şekilde ortaya çıkar ve kötülüğü dize getirdikten sonra sessizce kaybolur. Beşeriyetin durumu ve tarihsel yönden avatara doktrini Hıristiyanlıktaki enkarnasyondan daha zayıftır. (vi) Krişna ve İsa arasında bazı ahlaki ayrımlar yapılabilir. Popülerlik bakımından, İncillerin İsa’sı, Puranaların

⁵⁶ Doketizm, genel olarak, İsa’nın bedeninin bulunmadığını ya da hayali olduğunu iddia eden bir öğretilerdir. Justo L. González, *Essential Theological Terms* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2005), 46-47.

⁵⁷ Mercy Amba Oduyoye & Hendrik M. Vroom (ed.), *One Gospel - Many Cultures: Case Studies and Reflections on Cross-Cultural Theology* (Amsterdam; New York: Rodopi, 2003), 111.

⁵⁸ Sheth, “Hindu Avatra and Christian Incarnation”, 108.

⁵⁹ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 117.

⁶⁰ “Enkarnasyon Avatara ile değişimli olarak kullanılabilir çünkü her ikisi de aynı manaya gelmektedir.” Swami Akhilananda, *Hindu View of Christ* (New York: Philosophical Library, 1949), 24 vd.

⁶¹ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 220-227.

Krişna'sından hayli üstündür. (vii) Hindistan'daki önemli Hıristiyan kelamcılarında biri olan J. N. Farquar "Gita'nın Krişna'sı bir mittir, fakat İsa Mesih tarihsel insandır"⁶² der. (viii) İsa, enkarnasyondaki Tanrıyı, eylemdeki Tanrıyı, mükemmel insandaki Tanrıyı ifşa eder. O, sevgi ve acıda Tanrının gerçek tabiatını gösterir. Enkarnasyon tüm formlarda ortaya çıkmaz, sadece beşeriyetle, ölümle, yaşamla bağlantılı durumlarda ortaya çıkar. Bilinmeyen İsa olarak tüm dinlerde ilham edilir ve bilinen İsa olarak enkarne olur. (ix) Genel anlamda bakıldığında avataralar ilahî kanun ve şeriatı temsil ederken, İsa Mesih ilahî sevgi ve acıyı sembolize eder.⁶³ Zira Hindulara göre avataralar da aslında Tanrının sevgisinin ve merhametinin bir göstergesidir. Tanrı insanlığa duyduğu sevginin bir tezahürü olarak zaman zaman yeryüzüne inmekte ve onlara doğru yolu talim etmektedir.

Sonuç

Dinler Tarihi bilim dalında mukayeseli yöntemle yapılan araştırmaların önemi izahtan varestedir. Araştırmaların tutarlı ve kabul edilebilir olması için üst düzeyde bir hassasiyet ve objektif bir yaklaşım gereklidir. Aksi takdirde yapılan çalışmalar ya araştırmacının kendi sübjektif düşüncelerini sunmasından veya belli bir dini ideolojinin propagandasını yapmaktan öteye geçmeyecektir. Bu durum hem yönetime şüphe ile bakılmasını hem de birtakım eleştirileri beraberinde getirir. Dolayısıyla tarafsız yaklaşımı esas alan bir çalışmanın bilim dünyasında kıymetinin olmadığı ifade edilmektedir.

Dinlerin ortaya çıktıkları coğrafi konumları ve inanç esasları dikkate alındığında Hint kökenli dinlerin, Orta Doğu ve Uzak Doğu dinlerinin birbirine yakınlıkları gözlemlenebilir. Dolayısıyla söz konusu kategoriler içerisindeki dinler arasında karşılaştırmalı yöntemle birtakım çalışmalar yapılması daha muhtemeldir. Bu kategorilerin dışında yapılan mukayeselerde ise araştırmacının işi biraz daha zordur. Bizim burada ele almaya çalıştığımız avatara ve enkarnasyon karşılaştırması işte bu zorluğun net bir şekilde görülebileceği örneklerden sayılabilir.

G. Parrinder, Metodist bir misyoner geçmişe sahip olmasına rağmen, dünya dinleri üzerine uzun yıllar araştırmalar yapmış ve birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinden birinde de mukayeseli yöntemi kullanarak Hindu avatara ve Hıristiyan enkarnasyon inancını karşılaştırmıştır. Bu araştırması esnasında önce Hint geleneğinde avatara anlayışının, ardından Hıristiyan enkarnasyon inancının temel özelliklerini ortaya koymuştur. Ayrıca, yukarıda bahsettiğimiz zorluğun farkında olarak, iki inanç esasının benzerlik ve farklılıklarını metinde ortaya koymaya çalıştığımız gibi eserinde sunmuştur.

G. Parrinder'in çalışmasında dikkatimizi çeken en önemli husus, avatara ve enkarnasyon arasındaki benzerlik ve farklılıkları kendi perspektifinden ortaya koymasıdır. Onun karşılaştırma esnasında objektif davranma gayretine rağmen bunu

⁶² J. N. Farquhar, *Permanent lessons of the Gita* (Londra: Christian Literature Society for India, 1912), 31.

⁶³ Parrinder, *Avatar and Incarnation*, 161 vd.

tam olarak başaramadığı bizzat kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Nitekim o, benzerlikleri ortaya koyarken Hindu avatara anlayışını tarihsel önceliğinden ötürü çoğunlukla Hıristiyan enkarnasyon inancına bir ‘zemin hazırlayıcı’ olarak tanımlamıştır. Bu iki inancın benzerliğini, iki geleneğin birbirine yakınlığı olarak yorumlamıştır. Onun özellikle farklılıklar konusundaki düşünceleri dikkat çekicidir. Farklılıkları ortaya koyarken baştan beri bahsedilen objektiflik anlayışından uzaklaştığı görülmektedir. Zira Hıristiyan enkarnasyon anlayışının Hindu avatara öğretilerinden ‘daha güçlü, daha popüler, daha üstün, daha anlaşılır, daha sevgi dolu’ olduğunu ifade etmiştir. Bu tür söylemler onun aslında kendi bulunduğu nokta olan Hıristiyanlığı esas aldığı ve kendi inancını üstün kabul ettiğini itiraf mahiyetindedir. Bu tür bir yaklaşım ise objektifliği esas alan ve araştırmalarda bütün dini geleneklerde eşit mesafede olan bir bilim adamı için uygun görünmemektedir.

Kaynakça

- Akhilananda, Swami. *Hindu View of Christ*. New York: Philosophical Library, 1949.
- Arslan, Hammet. *Bir Din Araştırmacısı Olarak Geoffrey Parrinder: Hayatı, Kişiliği ve Dinler Tarihine Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Bassuk, Daniel E. *Incarnation in Hinduism and Christianity*. U.S.A.: Palgrave Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited, 1987.
- Baş, Bilal. “Athanasius’un Kurtuluş Doktrininde Yaratılış ve İnkarnasyon’un Yeri”. *Kutadgubilig* 16 (2009): 255-276.
- Bhaktivedanta, Abhay C. (çev.). *Śrīmad Bhāgavatam*. 30 cilt, New York: Bhaktivedanta Book Trust, 1972-1980.
- Bryant, Edwin F. *Krishna: A Sourcebook*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Cemil, Kutlutürk. “Hinduizm’e Göre Tanrı Vişnu’nun Yeryüzünde Bedenlenmesinin (Avatara/Hulûl) Temel Nedenleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55 (2015): 141-160.
- Cole, W. Owen. *Understanding Sikhism*. Edinburgh: Dunedin Academic Press, 2004.
- Cort, John E. “Bhakti in the Early Jain Tradition: Understanding Devotional Religion in South Asia”. *History of Religions* 42/1 (2002): 59-86.
- Cross, Richard. *The Metaphysics of the Incarnation: Thomas Aquinas to Duns Scotus*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2002.
- Çalışkan, Sevda (çev.). *Bagavadgita*. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Eng, Lai Ah. *Religious Diversity in Singapore*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2008.
- Farquhar, J. N. *Permanent lessons of the Gita*. Londra: Christian Literature Society for India, 1912.
- Forward, Martin. *A Bag of Needments: Geoffrey Parrinder and the Study of Religion*. Bern: P. Lang, 1998.
- Ghose, Aurobindo. *The Life Divine*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 1982.
- Ghose, S. Aurobindo. *Essays on the Gita*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2003.
- González, Justo L. *Essential Theological Terms*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2005.

- Griffith, Ralph Thomas Hotchkin (çev.). *The Hymns of the Rigveda*. Delhi: Motilal Banarsidass Pub., 1973.
- Guru Grand Sahib: English Translation of Siri Guru Granth Sahib. Arizona: Hand Made Books, t.y.
- Harshananda, Swami. *A Concise Encyclopaedia of Hinduism*. 3 cilt, Bangalore: Sri Ramakrishna Math, 2008.
- Jones, Constance & James D. Ryan. *Encyclopedia of Hinduism*. New York: Infobase Pub., 2006.
- Kapoor, S. S. & M. K. Kapoor. "Composition 8-10". *Dasam Granth*, Hemkunt, 2009.
- Kelting, M. Whitney. "Candanbala's Tears: Recovering the Emotional Life of Jainism". *Numen* 54/2 (2007): 109-137.
- Kim, Sebastian C. H. *Christian Theology in Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Kinsley, David. "Avatara". *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, U.S.A.: Thomson & Gale, 2005, 2: 707-708.
- Kutlutürk, Cemil. "Hindu Dinî Geleneğinde Rama Avatarasının Örneği". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55/1 (2014): 17-34.
- Kutlutürk, Cemil. *Hinduizm'de Avatar İnancı*. Ankara: Otto, 2018.
- Lochtefeld, James. "Avatar". *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, Rosen Publishing, 2002, 1: 72-73.
- Macauliffe, M. A. *The Sikh Religion*. Oxford: Clarendon Press, 1909.
- Macauliffe, M. A. (ed.). *The Sikh Religion: A Symposium*. Calcutta: Susil Gupta, 1958.
- Matchett, Freda. *Kṛṣṇa: Lord or Avatāra?: The Relationship Between Kṛṣṇa and Viṣṇu*. U.K.: Psychology Press, 2001.
- Monier-Williams, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1923.
- Monier-Williams, Monier. "Buddhism and Jainism". *Contemporary Review* 36 (1879): 644-664.
- Müller, F. Max (ed.). "The Questions of King Milinda (I-II)". *Sacred Books of the East*, Oxford: Clarendon Press, 1890-1894, c. 35-36.
- Nesbitt, Eleanor M. *Sikhism: A Very Short Introduction*. Oxford & New York: Oxford University Press, 2005.
- Oduyoye, Mercy Amba & Hendrik M. Vroom (ed.). *One Gospel - Many Cultures: Case Studies and Reflections on Cross-Cultural Theology*. Amsterdam; New York: Rodopi, 2003.
- Parrinder, Geoffrey. "And is it True?". *Religious Studies* 8/1 (1972): 15-27.
- Parrinder, Geoffrey. *Avatar and Incarnation*. Londra: Faber and Faber, 1970.
- Parrinder, Geoffrey. *Comparative Religion*. Londra: Sheldon Press, 1976.
- Parrinder, Geoffrey. "Dahomey Half a Century Ago". *Journal of Religion in Africa* 19/3 (1989): 264-273.
- Parrinder, Geoffrey. *Encountering World Religions: Questions of Religious Truth*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1987.
- Parrinder, Geoffrey. *The Christian Debate: Light from the East*. Londra: Gollancz, 1964.
- Parrinder, Geoffrey. *The Indestructible Soul: The Nature of Man and Life After Death in Indian Thought*. Londra: Allen & Unwin, 1973.
- Parrinder, Geoffrey. "Thematic Comparison". *The World's Religious Traditions: Current Perspectives in Religious Studies: Essays in Honour of Wilfred Cantwell Smith*, ed. Frank Whaling, Edinburgh: T. & T. Clark, 1984, 240-256.

- Parrinder, Geoffrey. *Upanishads, Gita and Bible: A Comparative Study of Hindu and Christian Scriptures*. 2. bs., Londra: Sheldon Press, 1975.
- Parrinder, Geoffrey (ed.). *World Religions: From Ancient History to the Present*. New York: Facts on File Publications, 1983.
- Parrinder, Geoffrey. *Worship in the World's Religions*. Londra: Faber and Faber, 1961.
- Pashaura Singh & Norman Gerald Barrier. *Sikhism and History*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Sarvepalli Rādhākṛṣṇana. *The Bhagavadgītā*. Londra: George Allen & Unwin, 1948.
- Shackle, Christopher & Arvind-pal Singh Mandair. *Teachings of the Sikh Gurus: Selections from the Sikh Scriptures*. New York: Routledge, 2005.
- Sheth, Noel. "Hindu Avatra and Christian Incarnation: A Comparison". *Philosophy East and West* 52/1 (2002): 98–125, <https://doi.org/10.1353/pew.2002.0005>.
- Smith, Huston. *The Religions of Man*. New York: Mentor Books, 1959.
- Smith, James K. A. *Speech and Theology: Language and the Logic of Incarnation*. Londra; New York: Routledge, 2002.
- Smith, Wilfred Cantwell. *The Meaning and End of Religion*. Londra: Macmillan, 1963.
- Walsh, Judith E. *A Brief History of India*. New York: Facts on File, 2006.
- Wiley, Kristi. "Ahimsa and Compassion in Jainism". *Studies in Jaina History and Culture: Disputes and Dialogues*, ed. Peter Flügel, Londra: Routledge, 2006, 438-455.
- Yitik, Ali İhsan. "Hinduizm'de Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı". *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2000, 309-319.
- Zaehner, Robert Charles. *At Sundry Times: An Essay in the Comparison of Religions*. Londra: Faber and Faber, 1958.